

ПЕДАГОГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК НАУКОВА ДЕФІНІЦІЯ І ВАГОМА ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

THE PEDAGOGICAL PARTNERSHIP AS A SCIENTIFIC DEFINITION AND A SIGNIFICANT PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE EDUCATORS OF PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTIONS

У статті обґрунтовано наукову дефініцію «педагогічне партнерство» і здійснено спробу довести вагомість цієї професійної компетентності майбутніх вихователів закладу дошкільної освіти. Зауважено, що феномен педагогічного партнерства в дошкільній освіті набуває все більшої актуальності, оскільки передбачає співпрацю всіх учасників освітнього процесу: вихователів, дітей, батьків та інших фахівців, спрямовану на створення сприятливого середовища для розвитку кожної дитини, забезпечення її успішної соціалізації тощо. Відповідно, формування компетентностей педагогічного партнерства у майбутніх вихователів визначено важливим завданням закладів вищої освіти. Представлено трактування вітчизняними дослідниками понять «партнерство», «педагогіка партнерства» та виокремлені чинники, що впливають на організацію педагогічного партнерства в закладі дошкільної освіти. Зазначено, що актуальність і вагомість проблеми спонукали до розроблення освітньої компоненти «Соціально-педагогічне партнерство у дошкільній освіті», яка вивчається здобувачами другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта Хмельницької гуманітарної академії. Запропоновано авторське розуміння педагогічного партнерства як сучасного підходу в освіті, який передбачає побудову взаємин між усіма учасниками освітнього процесу на засадах рівності, взаємоповаги та співпраці. Акцентовано увагу на тому, що педагогічне партнерство – це шлях до створення ефективної та інклюзивної системи дошкільної освіти, що вимагає від вихователя високого рівня професійної компетентності, а також готовності до співпраці та взаєморозуміння. Відповідно, як професійна компетентність – педагогічне партнерство – це особистісно-професійна якість майбутнього фахівця, що уможливує побудову міжособистісних відносин усіх учасників освітнього процесу ЗДО на засадах взаємоповаги, довіри та підтримки, сприяє створенню атмосфери доброзичливості та співробітництва, спрямованої на досягнення мети сучасної дошкільної освіти.

Ключові слова: майбутні вихователі закладу дошкільної освіти, педагогіка партнерства, соціально-педагогічне партнерство, діти дошкільного віку, інклюзивна освіта, професійна компетентність, професійна підготовка.

The author of the article has substantiated the scientific definition of “pedagogical partnership” and made an attempt to prove the importance of this professional competence of future educators of preschool educational institutions. It has been noted that the phenomenon of pedagogical partnership in preschool education is becoming increasingly relevant, as it involves the cooperation of all participants in the educational process: educators, children, parents and other professionals, aimed at creating a favorable environment for the development of each child, ensuring their successful socialization, etc. Accordingly, the formation of pedagogical partnership competencies in future educators has been identified as an important task of higher educational institutions. The article presents the interpretation of the concepts of “partnership”, “partnership pedagogy” by national researchers and identifies the factors influencing the organization of pedagogical partnership in preschool educational institutions. It has been noted that the relevance and importance of the problem prompted the development of the educational component «Social and Pedagogical Partnership in Preschool Education», which has been studied by applicants for the second (master's) level of higher education in the specialty 012 Preschool Education of Khmelnytsky Humanitarian Academy. The author's understanding of pedagogical partnership as a modern approach to education, which involves building relationships between all participants in the educational process on the basis of equality, mutual respect and cooperation, has been proposed. It has been emphasized that pedagogical partnership is a way to create an effective and inclusive system of preschool education, which requires a high level of professional competence from the educator, as well as a willingness to cooperate and mutual understanding. Accordingly, as a professional competence, pedagogical partnership is a personal and professional quality of a future specialist that makes it possible to build interpersonal relationships of all participants in the educational process of preschool education on the basis of mutual respect, trust and support, and contributes to the creation of an atmosphere of friendliness and cooperation aimed at achieving the goal of modern preschool education.

Key words: future educators of preschool educational institution, pedagogy of partnership, social and pedagogical partnership, preschoolers, inclusive education, professional competence, professional training.

УДК 37.064:001:378:373.2.011.3-051
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/79.1.33>

Зданевич Л.В.,
докт. пед. наук, професор,
завідувач кафедри дошкільної
педагогіки, психології та фахових
методик
Хмельницької гуманітарно-педагогічної
академії

Машкіна Л.А.,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної педагогіки,
психології та фахових методик
Хмельницької гуманітарно-педагогічної
академії

Миськова Н.М.,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної педагогіки,
психології та фахових методик
Хмельницької гуманітарно-педагогічної
академії

Талемонюк А.О.,
викладач кафедри дошкільної
педагогіки, психології та фахових
методик
Хмельницької гуманітарно-педагогічної
академії

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Нагальною потребою сучасної дошкільної освіти, як вважають науковці, є взаємна повага суб'єктів освітнього процесу, їх готовність не лише вислухати один одного, але й дослухатись, здатність

вибудовувати взаємодію з дорослими та вихованцями на паритетних засадах заради інтересів дитини, – зростаючої особистості, яка потребує підтримки та уваги [2, с. 66]. Вихователі покликані встановити партнерську взаємодію з кожною

родиною, створити атмосферу взаємопідтримки та спільності інтересів щодо духовного розвитку дітей, захисту їхніх прав, соціалізації, що уможливить комфортне перебування кожного вихованця в закладі дошкільної освіти, забезпечить якість освіти [2, с. 68]. Зауважимо, що поняття «педагогічне партнерство» в контексті дошкільної освіти набуває все більшої актуальності, оскільки передбачає співпрацю всіх учасників освітнього процесу: вихователів, дітей, батьків та інших фахівців, спрямовану на створення сприятливого середовища для розвитку кожної дитини, забезпечення її успішної соціалізації тощо. Відповідно, формування компетентностей педагогічного партнерства у майбутніх вихователів є важливим завданням закладів вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Професійна підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти ґрунтовно досліджена Т. Атрощенко, А. Богуш, Н. Гавриш, І. Дичківською, О. Ємчик, Л. Загородньою, К. Крутій, Т. Лесіною, І. Онищук, Н. Осіп, О. Попович, А. Чаговець та ін. Обґрунтування ідей педагогіки партнерства знаходимо у напрацюваннях В. Ковальчук, О. Коханової, Т. Кравчинської, О. Мариновської, О. Онаць, Н. Побірченко, Г. Самойленко, С. Яланської та ін. Слід зазначити, що вони розкривають цей феномен відповідно до специфіки освітньої діяльності закладу загальної середньої освіти, зокрема, його початкової ланки. Питання організації педагогічного партнерства в ЗДО як умови забезпечення якості освіти дітей раннього та дошкільного віку досліджені І. Апрелевою, Л. Березовською, Н. Голотою, А. Карнауховою, С. Колосовою та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Вагомий пласт напрацювань з різних аспектів педагогічного партнерства свідчить про актуальність обраної проблеми дослідження. Враховуючи те, що у сфері дошкільної освіти педагогічне партнерство розглядається, в основному, у межах співпраці ЗДО та сім'ї, уважаємо за доцільне дослідити цю дефініцію більш детально і, відповідно до положень Професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти», розглянути її як одну із професійних компетентностей майбутніх вихователів закладу дошкільної освіти.

Мета статті – обґрунтувати наукову дефініцію «педагогічне партнерство» і довести вагомість цієї професійної компетентності майбутніх вихователів закладу дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Професійна діяльність вихователя ЗДО полягає у «організації навчання, виховання та розвитку вихованців під час здобуття ними дошкільної освіти шляхом формування ключових компетентностей відповідно до державного стандарту» [9]. Досягти цієї мети можливо за умови сформованої

у майбутніх фахівців дошкільної освіти професійної компетентності, готовності до взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу закладу дошкільної освіти. Відповідно, у Професійному стандарті «Вихователь закладу дошкільної освіти», однією із вагомих професійних компетентностей визначено педагогічне партнерство, яке полягає у «здатності: до ефективної співпраці та комунікації в професійній діяльності, залучати учасників освітнього процесу на засадах партнерства та взаємної відповідальності, до командної взаємодії» [9].

Партнерство, як вважає О. Коханова, є найвищою формою співробітництва, яку не можна набути автоматично, а спільна діяльність на засадах партнерства – формуюча діяльність, яка формує свідомість і самосвідомість людини, а також необхідний етапом і внутрішній механізм діяльності індивідуальної [4]. Слушною вважаємо думку авторки, згідно з якою «партнерство є тим способом формування особистості, сутність якого полягає у «виращуванні суб'єктивної позиції дитини», що передбачає наявність розвиненої самосвідомості, здатної до самостійного вибору, наявність волі – механізму утримання концентрації уваги та зусиль, спрямованих на практичну діяльність, наявність безпосередньої діяльності, яку необхідно спланувати та реалізувати спільно з рівним партнером (тобто наявність проєктивних умінь та здатності до партнерської взаємодії з іншим)» [4]. Педагогіка партнерства, згідно із трактуванням Т. Кравчинської, – це «напрямок педагогіки, що включає собою систему методів і прийомів виховання і навчання на засадах гуманізму та творчого підходу до розвитку особистості» [6]. Сутність педагогіки партнерства, на думку авторки, «полягає в демократичному та гуманному ставленні до дитини, забезпеченні їй права на вибір, на власну гідність, на повагу, права бути такою, якою вона є, а не такою, якою хоче її бачити вчитель» [6]. Вагомо враховувати, що педагогіка партнерства «бачить в учневі добровільного і зацікавленого соратника, однодумця, рівноправного учасника педагогічного процесу, турботливого і відповідального за його результати» [6].

Критеріями, що визначають ефективність ідеї розвитку стосунків партнерства як найпродуктивнішої системи відповідних умов педагогічної взаємодії О. Коханова виокремлює: сформовану професійно-особистісну готовність педагога до гуманізації освітнього середовища; відкритість, тобто практично повна відсутність маніпуляцій за умови ясності цілей дій обох сторін; позитивну взаємозалежність суб'єктів міжособистісної взаємодії (усвідомлення спільної мети, наявність загальних ресурсів, докладання спільних зусиль для розв'язання проблем); право на автентичність кожного учасника педагогічної взаємодії; усвідомлення індивідуальної та групової відповідальності

(внутрішня і зовнішня мотивація спільної діяльності суб'єктів); можливість задовольняти основні міжособистісні потреби в процесі спільної діяльності та спілкування; підтримуючу взаємодію, що забезпечує сприятливий психологічний клімат взаємодії; високий рівень розвитку соціальних умінь і навичок спілкування; рефлексивний аналіз власної поведінки в контексті соціальної поведінки інших суб'єктів [5].

Як вважає Л. Березовська, в основі педагогіки партнерства – «взаєморозуміння, що ґрунтується на добровільних, толерантних міжособистісних взаєминах вихователя, дітей та батьків, спрямованих на індивідуальний розвиток дитини, розкриття її здібностей та задатків» [1]. Партнерство, на думку авторки, є «спільним процесом взаємодії; передбачає співпрацю на взаємовигідних, паритетних умовах задля досягнення мети виховання, а саме – формування всебічно розвинутої, соціально активної особистості» [1].

Основними принципами педагогіки партнерства вважаються: повага до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіра у відносинах, стосунках; діалог – взаємодія – взаємоповага; розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків); принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей) [6].

О. Мариновська вважає, що поняття «співпраця», «партнерство» іноді використовують як синоніми і пояснює це тим, що «співпраця» входить до смислового поля терміну «педагогічне партнерство»; якщо розглядати ці поняття в діяльнісному аспекті, то співпрацю як процес і результат характеризує уміння узгоджувати власні цілі та інтереси з іншими задля досягнення успіху, а партнерство – уміння вирішувати проблеми, узгоджуючи власні цілі та інтереси з іншими задля досягнення успіху» [7, с. 83]. Авторка, досліджуючи розвиток компетентності педагогічного партнерства вчителів у системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників, розкриває аксіологічний, акмеологічний та андрагогічний компоненти у структурі терміну «компетентність педагогічного партнерства». Погоджуємося з дослідницею, що:

– аксіологічний компонент поняття включає «конструкт “цінності”, що обумовлено розумінням цінності педагогічного партнерства задля вирішення проблем шляхом самоорганізації суб'єктів освітнього процесу. Відповідно, самостійність, включення у самостійну пошукову роботу щодо вирішення проблем – маркери ціннісного ставлення до здійснення діяльності» [7, с. 83];

– акмеологічний розкриває «зміст позиції/акмеопозиції суб'єкта освітнього процесу через здатність бути успішним. Відповідно, компетентність

педагога визначається як “здатність успішно здійснювати професійну діяльність, зокрема, засобами педагогіки партнерства, індивідуальна траєкторія успіху до вершин педагогічної майстерності”» [7, с. 83–84];

– андрагогічний компонент орієнтує на «розуміння того, що компетентність формується/розвивається у процесі діяльності “на основі суб'єктного досвіду педагога-практика” [7, с. 84]. Саме тому у визначення поняття «введено сутнісну ознаку андрагогічної моделі навчання дорослих, а саме опору на досвід» [7, с. 84].

В умовах сучасних викликів солідарні з О. Онаць та А. Данко у тому, що «важко переоцінити роль педагогіки партнерства у створенні нового комфортного освітнього простору, запровадження безпечного й інклюзивного освітнього середовища та інклюзивної освіти у закладі освіти; встановлення стійких партнерських стосунків й узгодженої взаємодії між учнем-учителями-батьками, адміністрацією, іншими учасниками освітнього процесу, місцевою спільнотою, а також інклюзивно-ресурсними центрами, які надають ефективне методичне забезпечення для супроводу дітей відповідної категорії, неможливе без урахування психологічних аспектів педагогіки партнерської взаємодії, яка є важливою складовою процесу реалізації педагогіки партнерства» [8, с. 173].

Для нашого дослідження цінними є виокремлені науковцями чинники, що впливають на організацію педагогічного партнерства в закладі дошкільної освіти, а саме: інформатизація освітнього середовища; інтерактивна навчальна взаємодія, що ґрунтується на узгодженості суб'єктної діяльності всіх учасників освітнього процесу; реалізація педагогічного діалогу як домінуючої форми навчального спілкування, що характеризується відкритістю, де учасники взаємодії виступають у ролі активних суб'єктів; створення психологічно комфортної атмосфери, довіри, розвиток пізнавальної активності за допомогою ситуацій успіху; розподіленого лідерства між учасниками освітнього процесу [2, с. 75].

Досліджуючи партнерство як фактор соціалізації особистості, О. Коханова акцентує увагу на тому, що дитина раннього віку «лише починає входити до світу соціальних стосунків, поступово оволодіваючи нормативною поведінкою; засади партнерських стосунків закладаються в ранньому дитинстві, коли дорослий постає для дитини в якості партнера під час ділової взаємодії з приводу роз'яснення функціонального призначення різних речей і предметів; наприкінці раннього дитинства малюк починає виявляти свої очікування щодо задоволення свого прагнення на визнання, що сприяє розвитку його активності та ініціативності, прояву індивідуальності. Саме тому важливим кроком у розвитку партнерства

є визнання дорослим цього факту, створення сприятливих умов для розвитку дитячої самостійності» [4]. У дошкільному віці, як зазначає науковець, «так само як і на попередньому віковому етапі, партнерство проявляється у двох сферах соціальних стосунків «дитина-дорослий» і «дитина-діти». У цьому періоді малюк прагне зрозуміти й заглибитися до смислових структур людських стосунків і діяльності, що знаходиться втілення переважно в сюжетно-рольових іграх» [4].

Поняття «партнерство» Н. Голота та А. Карнаухова вважають «досить складним соціальним феноменом, що характеризується інтерсуб'єктивною природою; зовні виглядає як особливий тип соціальної взаємодії та ґрунтується на принципах рівноправності автономних суб'єктів, їхнього взаємного визнання й взаємної відповідальності» [2, с. 66]. В цьому контексті, як зазначають науковці, організація педагогічного партнерства стає надзвичайно важливою умовою забезпечення якості освіти дітей раннього й дошкільного віку й сприяє ефективній комунікації між усіма суб'єктами освітнього процесу в закладі дошкільної освіти. Така взаємодія, як наголошують Н. Голота та А. Карнаухова, «забезпечує не лише якість освітнього процесу, але й психологічний комфорт для всіх учасників освітнього процесу. Однак, особливо важлива така взаємодія є для дітей, бо сприяє виникненню довіри до педагога, забезпечує можливість співтворчості з ним, створення «ситуацій успіху» для кожного вихованця» [2, с. 66–67].

Педагогам задля комфортного перебування кожного вихованця в закладі дошкільної освіти, забезпечення якості освіти важливо встановити партнерську взаємодію з кожною родиною, створити атмосферу взаємопідтримки та спільності інтересів щодо духовного розвитку дітей, захисту їхніх прав, соціалізації. Саме партнерство на сьогодні є типом конструктивної взаємодії, що передбачає не лише досягнення визначеної мети при рівності у правах та обов'язках усіх суб'єктів освітнього процесу, але й задоволення їх потреб, координацію їх зусиль заради пріоритету інтересів дитини. При цьому на кожного учасника покладається відповідальність за результат партнерської взаємодії [2, с. 68]. Відповідно, у процесі професійної підготовки, формуючи готовність майбутніх педагогів до організації педагогічного партнерства в закладах дошкільної та початкової освіти, науковці радять використовувати основні принципи педагогічного партнерства: повагу до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіра у відносинах, стосунках; діалог – взаємодія – взаємоповага; розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків); принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття

зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей) [3, с. 34].

Враховуючи актуальність і вагомість проблеми, нами розроблено освітню компоненту «Соціально-педагогічне партнерство у дошкільній освіті», яка вивчається здобувачами другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта Хмельницької гуманітарної академії. Мета навчальної дисципліни – сформувати у майбутніх фахівців дошкільної освіти компетентності педагогічного партнерства, що уможливить ефективну взаємодію з усіма учасниками освітнього процесу ЗДО.

У ході вивчення навчальної дисципліни здобувачі вищої освіти мають можливість отримати інформацію за такими темами: «Соціально-педагогічне партнерство як сучасний тип взаємодії між учасниками освітнього процесу», «Педагогічна взаємодія з батьками. Управління співробітництвом з батьками», «Соціально-педагогічне значення співпраці батьків і педагогів у процесі виховання і навчання дітей», «Діагностика виховних можливостей сім'ї», «Соціально-педагогічний патронат у системі освіти», «Педагогічне просвітництво батьків», «Досвід соціально-педагогічного партнерства в Україні та закордонних країнах», «Соціально-педагогічне партнерство в організації інклюзивного освітнього середовища».

На семінарських, практичних заняттях, у процесі самостійної та індивідуальної роботи, майбутні вихователі ЗДО виконують спеціальні завдання, які уможливають формування компетентностей педагогічного партнерства, готовності їх до здійснення ефективної професійної діяльності з урахуванням положень педагогіки партнерства.

Зокрема, на практичних заняттях, здобувачі вищої освіти вчаться застосовувати набуті теоретичні знання шляхом вирішення таких завдань: скласти план роботи з проблемними сім'ями та підібрати форми комунікативної взаємодії з проблемними сім'ями; розробити проєкт куточку для батьків (вікова група на вибір); підготувати консультацію для батьків «Як організувати дитячу гру та брати в ній участь?»; скласти план заходів спільно з територіальною громадою щодо формування відповідального батьківства у молодих сім'ях; підготувати сценарій проведення батьківських зборів (вікова група на вибір); проаналізувати наукові статті та скласти рецензію на одну з статей з проблеми соціально-педагогічного партнерства та ін.

Здобувачам вищої освіти також надано актуальну тематику реферативних повідомлень з ОК «Соціально-педагогічне партнерство у дошкільній освіті»: «Роль батьків у соціально-педагогічному партнерстві в дошкільній освіті», «Вплив соціально-педагогічного партнерства на соціалізацію дітей дошкільного віку», «Інноваційні методики

та технології в соціально-педагогічному партнерстві», «Проблеми та виклики соціально-педагогічного партнерства в дошкільній освіті», «Роль державних та недержавних організацій у соціально-педагогічному партнерстві», «Соціально-педагогічне партнерство та інклюзивна освіта», «Психолого-педагогічні аспекти соціально-педагогічного партнерства», «Міжнародний досвід соціально-педагогічного партнерства в дошкільній освіті», «Оцінка ефективності соціально-педагогічного партнерства в дошкільній освіті» та ін.

Висновки. Отже, на основі вищезазначеного, поняття «педагогічне партнерство» трактуємо як сучасний підхід в освіті, який передбачає побудову взаємин між усіма учасниками освітнього процесу на засадах рівності, взаємоповаги та співпраці. Це не просто формальна співпраця, а створення атмосфери, де кожен є активним учасником і несе відповідальність за результати освіти, виховання і розвитку. Педагогічне партнерство у дошкільній освіті – це концепція, яка передбачає співпрацю всіх учасників освітнього процесу – вихователів, дітей та батьків на засадах взаємоповаги, довіри та спільного прагнення до розвитку дитини. Це не просто співробітництво, а партнерство, де кожен має рівні права та обов'язки, результатом якого є всебічний розвиток дитини-дошкільника та її безбар'єрна соціалізація. Вагомим принципами педагогічного партнерства вважаємо орієнтацію на особистість, рівність, співпрацю, взаємоповагу, добровільність, толерантність.

Педагогічне партнерство – це шлях до створення ефективної та інклюзивної системи дошкільної освіти, що вимагає від вихователя високого рівня професійної компетентності, а також готовності до співпраці та взаєморозуміння. Відповідно, як професійна компетентність – педагогічне партнерство – це особистісно-професійна якість майбутнього фахівця, що уможливорює побудову міжособистісних відносин усіх учасників освітнього процесу ЗДО на засадах взаємоповаги, довіри та

підтримки, сприяє створенню атмосфери доброзичливості та співробітництва, спрямованої на досягнення мети сучасної дошкільної освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Березовська Л. І. Партнерська взаємодія в системі дошкільної освіти. Педагогіка партнерства в умовах модернізації дошкільної освіти: теорія та практика: збірник тез Всеукраїнської науко-практичної онлайн конференції (23 листопада 2021 р., м. Одеса). Умань : Візаві, 2021. С. 8–13.
2. Голота Н. М., Карнаухова А. В. Організація педагогічного партнерства в ЗДО як умова забезпечення якості освіти дітей раннього та дошкільного віку. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/350/9624/20050-1?inline=1> 25
3. Голота Н. М., Карнаухова А. В. Формування готовності майбутніх педагогів до організації педагогічного партнерства в закладах дошкільної та початкової освіти. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2019, № 3 (87). С. 27–38.
4. Коханова О. М. Партнерство як фактор соціалізації особистості. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/2004/1/O_Kokhanova_PPTP_2_IPSP.pdf
5. Коханова О. Психологія партнерської взаємодії в освіті: навчально-методичний посібник. Київ: ПП Щербатих О., 2011. 104 с.
6. Кравчинська Т. С. Педагогіка партнерства – основні ідеї, принципи та сутність. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/707221/1/Кравчинська_тези.pdf
7. Мариновська О. Розвиток компетентності педагогічного партнерства вчителів у системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Освітні обрії, 2022. № 2 (55). С. 80–85.
8. Онаць О., Данко А. Психологічні аспекти педагогіки партнерської взаємодії в закладах освіти в підручнику для керівника. Проблеми сучасного підручника, 2023. № 29. С. 172–184.
9. Про затвердження професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти». Наказ Міністерства освіти України № 755-21 від 19.10.2021 р. URL: <https://mon.gov.ua/npa/prozatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti>